Univerza v Ljubljani Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo

Katedra za metalne konstrukcije

JEKLENE KONSTRUKCIJE I

7.0 UVOD V STABILNOST JEKLENIH KONSTRUKCIJ

prof. dr. Darko Beg Sodelavec: Blaž Čermelj

7.1 Osnovni pojmi

RAVNOTEŽJE – vrsta ravnotežja, izmikanje iz ravnotežne lege

Za ugotavljanje ravnotežja konstrukcijo izmaknemo iz ravnotežne lege, ravnotežne enačbe zapišemo v deformirani legi konstrukcije.

Zanima nas **netrivialna rešitev**:

$$\begin{aligned} \delta v \neq 0 & \rightarrow \quad F - k \, L = 0 \\ \hline F_{cr} = k \, L \end{aligned}$$

Ravnotežje:

$$F < F_{cr}$$
stabilno $F \ge F_{cr}$ nestabilno

Primer uklona tlačenega stebra

Preizkušanec v laboratoriju

Računalniška simulacija uklona

CF-L,curved,b/h/t = 19(ODB: CF-L_S373_Imp_f

Step: Displacement, Ve Increment 100: Arc L Primary Var: U, U2 Deformed Var: U Defc

Analiza konstrukcij

[K] = [K(N)] ... togost sistema

Značilni primeri nestabilnosti

Nestabilnost v konstrukcijah povzroča tlačna napetost.

a) <u>UKLON TLAČENIH PALIC</u>

Mejna nosilnost je povezana z uklonom oz. izgubo stabilnosti palic.

Trije načini uklona tlačenih palic

UPOGIBNI UKLON

UPOGIBNO – TORZIJSKI UKLON TORZIJSKI UKLON

Cevni in škatlasti prerezi, navadni odprti profili.

Nesimetrični odprti prerezi z majhno torzijsko togostjo.

Dvojnosimetrični odprti prerezi z majhno torzijsko togostjo.

b) **BOČNA ZVRNITEV UPOGIBNIH NOSILCEV**

Uklon tlačne pasnice izven ravnine nosilca zaradi upogibnih momentov okoli močne osi \rightarrow tlačna sila v zgornji pasnici.

c) LOKALNO IZBOČENJE PLOČEVIN

Primer simulacije izbočenja pločevine brez ojačitev obremenjene s konstantnim potekom tlačnih napetosti vzdolž krajših robov (EBPLATE).

□ Skupno pri vseh treh pojavih nestabilnosti:

- vitek element;
- tlačna napetost (N uklon, M bočna zvrnitev, σ lokalno izbočenje).

□ Možne so kombinacije zgoraj naštetih nestabilnosti.

7.2 Upogibni uklon tlačenih palic

A,I,E,l

Deformirana lega:

Ravnotežje momentov: $M(x) = N \cdot w(x)$

Konstitucijska zveza:
$$\frac{1}{R} \approx w'' = -\frac{M}{EI}$$

 $M = -w'' EI$
 $EI w'' + N w = 0$ $w'' + \omega^2 w = 0$ $\omega^2 = \frac{N}{EI}$

Nastavek za pomike, ki reši zgornjo homogeno dif. enačbo:

 $w = A\sin(\omega x) + B\cos(\omega x)$

Robni pogoji:

$$x = 0 \quad w = 0: \quad A\sin(\omega \cdot 0) + B\cos(\omega \cdot 0) = 0 \rightarrow B = 0$$
$$x = l \quad w = 0: \quad A\sin(\omega \cdot l) = 0$$

netrivialna rešitev:

$$A \neq 0 \quad \rightarrow \quad \sin(\omega l) = 0 \rightarrow N_{cr}$$

$$\omega l = \{0, \pm \pi, \pm 2\pi, ...\} \quad \text{oz.} \quad \omega l = n\pi, \quad n \in \mathbb{Z}$$

$$\omega l = n\pi \qquad n \in \{1, 2, 3...\}$$

$$\omega^{2} = \frac{n^{2} \pi^{2}}{2} = \frac{N_{cr}}{2} \implies N_{cr} = n^{2} \frac{\pi^{2} EI}{2} \qquad \text{Euler}$$

$$\frac{n^2 \pi^2}{l^2} = \frac{N_{cr}}{EI} \quad \Longrightarrow \quad N_{cr} = n^2 \frac{\pi^2 EI}{l^2} \quad \text{Euler-jeva} \text{ kritična sila}$$

Uklonska dolžina l_u – razdalja med prevojnimi točkami (uklonske oblike)

Uklonske dolžine

Uklonske dolžine

Dimenzioniranje pomičnih okvirjev:

Torzijski uklon

Dvojnosimetrični odprti prerezi z majhno torzijsko togostjo:

$$\prod_{cr} = \frac{A}{I_p} \left(\frac{\pi^2 E I_w}{l^2} + G I_t \right)$$

Enakomerna (Saint-Vernantova) torzija:

\uparrow	

7/////

ſ	

2 HEA 800					
<i>l</i> [m]	$N_{cr,y}$ [kN]	$N_{cr,z}$ [kN]	$N_{cr,T}$ [kN]		
10	65503	65503	15588		
18	20217	20217	10845		
28	8355	8355	9602		

Upoštevanje začetne geometrijske nepopolnosti

NERAVNA PALICA

V začetni legi neravne palice - brez napetosti

$$f(x) = w(x) + u(x) \quad \text{odmik od osi } x$$
$$x = l/2: \quad f_0 = w_0 + u_0$$

Znano:

w(x): začetna neravna geometrija palice

$$w(x) = w_0 \sin \frac{\pi x}{l}$$

P: tlačna osna sila

Iščemo:

u(x) oziroma f(x)pri znani w(x) in P Ravnotežna enačba za neravno palico

$$EI u_{,xx} + P \cdot (u + w) = 0 \qquad \text{momentni pogoj}$$

Notranji moment (w ne sodeluje

pri ukrivljenosti, ker v začetni legi Zunanja obtežba

palica ni obremenjena).

$$u_{xx} + \omega^2 (u + w) = 0 \qquad ; \omega^2 = \frac{P}{EI}$$
$$u_{xx} + \omega^2 u = -\omega^2 w_0 \sin \frac{\pi x}{I}$$

Za u(x) predpostavimo rešitev (za nehomogeno dif. enačbo, ki avtomatično izpolni tudi robne pogoje):

$$u(x) = A \sin \frac{\pi x}{l}$$
$$u_{xx} = -\frac{\pi^2}{l^2} A \sin \frac{\pi x}{l}$$
$$-\frac{\pi^2}{l^2} A \sin \frac{\pi x}{l} + \omega^2 A \sin \frac{\pi x}{l} = -\omega^2 w_0 \sin \frac{\pi x}{l}$$
$$\sin \frac{\pi x}{l} \left(A \left(\omega^2 - \frac{\pi^2}{l^2} \right) + \omega^2 w_0 \right) = 0$$

$$A = -\frac{\omega^2 w_0}{\omega^2 - \frac{\pi^2}{l^2}} = -\frac{w_0}{1 - \frac{\pi^2}{l^2 \omega^2}} = \frac{w_0}{\frac{\pi^2}{l^2 \omega^2} - 1} = \frac{w_0}{\frac{P_{cr}}{P} - 1}$$

$$A = \frac{w_0}{\frac{P_{cr}}{P} - 1} \quad , P_{cr} = \frac{\pi^2 EI}{l^2}$$

$$u(l/2) = u_0 = A\sin\frac{\pi}{l}\frac{l}{2} = A\sin\frac{\pi}{2} = A \cdot 1 = A \implies u_0 = A$$

$$f_0 = u_0 + w_0 = w_0 \left(\frac{1}{\frac{P_{cr}}{P} - 1} + 1\right) = \frac{w_0}{1 - \frac{P}{P_{cr}}}$$

$$k_{\delta} = \frac{1}{1 - \frac{P}{P_{cr}}}$$

Amplifakcijski koeficient TDR

$$f_0 = w_0 \cdot k_\delta$$

Konstantna osna sila

Vpliv TDR se kaže samo v zmanjšani togosti.

Vpliv nepopolnosti na nosilnost

$$M^{II} = N \cdot f_0 = N \, w_0 \, k_\delta$$

$$\sigma_{MAX}^{TL} = \frac{N}{A} + \frac{M^{II}}{W_{el}} \le f_y \quad /: f_y$$

$$\frac{N}{N_{pl}} + \frac{N w_0 k_{\delta}}{M_{el}} \le 1.0 \qquad \qquad N_{pl} = A f_y$$
$$M_e = W_{el} f_y$$

$$\frac{N}{N_{pl}} + \frac{N\eta}{N_{pl} \left(1 - \frac{N}{N_{cr}}\right)} \le 1.0 \quad \Leftarrow \quad \bar{N} = \frac{N}{N_{pl}}$$
$$\bar{N} + \bar{N}\eta \frac{1}{\left(1 - \bar{N}\bar{\lambda}^2\right)} \le 1.0 \quad \Leftarrow \quad \bar{\lambda}^2 = \frac{N_{pl}}{N_{cr}}$$

$$\eta \frac{1}{\left(1 - \overline{N} \overline{\lambda}^2\right)} \leq \left(\frac{1}{\overline{N}} - 1\right)$$

Ъ Т

Ъ Т

$$\eta \leq \left(\frac{1}{\overline{N}} - 1\right) \left(1 - \overline{N}\overline{\lambda}^2\right)$$

pri "=" začetek plastifikacije pri "<" začetna nepopolnost η ne povzroči začetka plastifikacije

$$w_0 = f(N)$$
 ali $N = f(w_0)$

7.3 Bočna zvrnitev

Elastičen in idealno raven nosilec.

Ravnotežna enačba za bočno zvrnitev nosilca s konstantnim potekom momentov

$$G = \frac{E}{2(1+\nu)} \quad \dots \text{ strižni modul} \quad \left(G_{JEKLO} = 8100 \, kN \,/ \, cm^2, \, \nu = 0.3\right)$$

POZOR

 $I_{\omega} = \text{vzbočitveni vztrajnostni moment (tabele c_{M})}$ "vztrajnostni moment ovirane torzije" $I_{\omega} = I_{z} \frac{h_{T}^{2}}{4} \quad \text{za dvojnosimetrične I - profile}$ $I_{z} = I_{MIN} \quad (\text{šibka os})$

 I_t = Saint–Venantov torzijski vztrajnostni moment

$$I_{t} = \sum_{i=1}^{n} \left(b_{i} t_{i}^{3} / 3 \right) \qquad \underbrace{ b }_{k}$$

Približna formula za odprte prereze, ki ne upošteva globalnega sodelovanja elementov (10 - 30%).

Škatlasti prerezi

Rešitev ravnotežne enačbe

<u>Elastični kritični moment bočne zvrnitve</u> $M\left(\begin{array}{c} I_z, I_t, I_{\omega} & M = konst. \end{array} \right) M$ $M_{cr} = \frac{\pi}{l} \sqrt{E I_z G I_t} \left(1 + \frac{\pi^2 E I_{\omega}}{l^2 G I_t} \right) \qquad ; \chi = \frac{\pi^2 E I_{\omega}}{l^2 G I_t}$

Vitkost:

Možna primera v praksi

$$\chi = \frac{\pi^2 E I_{\omega}}{l^2 G I_t}$$

 $\Box \text{ prevladuje ovirana torzija } \chi >> 1$

Za I – profile velja:

$$M_{cr} = \frac{\pi}{l} \sqrt{\frac{\pi^2 E^2 I_z I_{\omega}}{l^2}} = \frac{\pi^2}{l^2} E \sqrt{I_z I_{\omega}} = \frac{\pi^2}{l^2} \frac{E I_z h_T}{2} \approx \frac{\pi^2}{l^2} E I_p h_T = N_{cr}^p h_T$$

 $I_z \approx 2I_p$... zanemarimo vztrajnostni moment stojine okoli šibke osi.

Metoda tlačene pasnice

- □ Zanemarjen delež enakomerne torzije;
- uporabna za hitro kontrolo;
- □ vsebovana v predpisih.

Obnašanje tlačenega pasu pasnice, kot da le ta ne sodeluje z ostalim delom profila.


```
M_{cr} = h_T N_{cr}^p
```

 $\Box \text{ prevladuje neovirana torzija} \quad \chi << 1$

$$M_{cr} = \frac{\pi}{l} \sqrt{EI_z GI_t}$$
 ... upoštevamo samo enakomerno torzijo

Primerno za:

- polni profili;
- veliki razponi.

Kontrola bočne zvrnitve za nosilce z vmesnimi bočnimi podporami

- Vpliv oblike momentne linije;
- vpliv prijemališča obtežbe;

• vpliv robnih pogojev.

neugodno neugodno ugodno

Nekonstanten potek upogibnega momenta

$$M_{cr}(M \neq konst.) = C_1 \cdot M_{cr}(M = konst.)$$

 $C_1 \ge 1.0$... koeficient oblike momentne linije

Pr. 3-1. Uklonski koeficienti

k _y – uklon okoli močne osi	k₂ – uklon okoli šibke osi	$k_{\omega}-{\rm uklon}$ okoli močne osi
$k_y = 1,0$	$k_z = 1,0$	$k_{\omega} = 1,0$
$k_y = 0,7$	$k_z = 0,7$	$k_{\omega} = 0,7$
$k_y = 0,5$	$k_z = 0,5$	$k_{\omega} = 0,5$

Pr. 3–2. V	/rednosti koe	ficienta C ₁ –	nosilec obr	emenjen z	robnimi mor	nenti

obtežba in robni pogoji	potek momentov	k _z ¹⁾	C1
$M \qquad \psi M$		1,0	1,00
	$M \qquad \psi = +1$	0,7L	1,02
$k_{v}=1, k_{w}=1$		0,7R	1,02
,		0,5	1,00
$k_z=1$		1,0	1,14
Ä Ä	$M \qquad \psi = +3/4$	0,7L	1,21
$0,7L \ k_z=0,7$		0,7R	1,11
a 🖳		0,5	1,14
$k_z = 0,7 0,7R$		1,0	1,31
k -0 5	$M \qquad \psi = \pm 1/2$	0,7L	1,48
k _z =0,5		0,7R	1,21
a E		0,5	1,31
		1,0	1,52
	$M \qquad \psi = +1/4$	0,7L	1,85
		0,7R	1,33
		0,5	1,52
	M $\psi=0$	1,0	1,77
		0,7L	2,33
		0,7R	1,45
		0,5	1,75
	<i>M</i> ψ= -1/4	1,0	2,05
		0,7L	2,83
		0,7R	1,58
		0,5	2,00
		1.0	2,33
	$M \qquad \psi = -1/2$	0,7L	3,08
		0,7R	1,71
		0,5	2,23
		1,0	2,55
	$M \qquad \psi = -3/4$	0,7L	2,59
		0,7R	1,83
	7	0,5	2,35
	$M \qquad \psi = -1$	1,0	2,56
		0,7L	1,92
		0,7R	1,92
	1		2,22

¹⁾ 0,7L = levi rob vpet, 0,7R = desni rob vpet

potek momentov in robni pogoji	k _y	kz	C1	C ₂
	1	1	1,35	0,55
M	1	0,5	1,03	0,45
	1	1	1,70	0,50
	1	1	1,60	0,50
	1	1	2,50	0,50
	1	1	1,52	0,50
	1	1	1,48	0,50
	1	1	1,13	0,46
	1	0,5	0,95	0,41
	1	1	1,39	0,50
	1	1	1,27	0,50
	1	1	2,50	0,50
	1	1	1,29	0,50
M 	1	1	1,23	0,50
	1	1	2,50	0,50

potek momentov in robni pogoji	k _y	kz	C1	C2
	1	1	2,40	0,50
	1	1	1,04	0,43
	1	0,5	0,92	0,40
	0,5	1	1,68	1,39
	0,5	0,5	0,94	0,76
	0,5	1	2,58	1,56
0,5 <i>M</i>	0,5	0,5	1,49	0,90

7.4 Lokalno izbočenje vitkih pločevin

Elastična in idealno ravna pločevina;
 konstantna debelina pločevine *t*;
 vrtljivo podprta pločevina na vseh robovih;
 obremenitev v lastni ravnini.

 Λ_Z

 \bigtriangleup

b

Pred izbočenjem

<u>^w</u>

Po izbočenju

Ravnotežna enačba po teoriji drugega reda (linearna teorija izbočenja)

Robni pogoj:

$$M = 0$$

 $W = 0$
 $M = 0 \rightarrow w_{,xx} = 0$

Ravnotežje v deformirani legi (TDR):

Analogija z nosilcem

$$w_{,xxxx} + 2w_{,xxyy} + w_{,yyyy} + \frac{N}{D}w_{,xx} = 0$$
 $w_{,xxxx} + \frac{N}{EI}w_{,xx} = 0$

$$D = \frac{Et^3}{12(1-v^2)}$$
 ... upogibna togost na enoto širine plošče.

Predpostavimo rešitev za w, ki avtomatično zadošča robnim pogojem:

Netrivialna rešitev: $w \neq 0 \rightarrow (\overline{m}^2 + \overline{n}^2)^2 - \overline{m}^2 \frac{N}{D} = 0$

$$N_{cr} = \frac{\left(\overline{m}^{2} + \overline{n}^{2}\right)}{\overline{m}^{2}} D \quad ; \alpha = \frac{a}{b}$$

$$N_{cr} = D\frac{\pi^{2}}{b^{2}} \left(\frac{m}{\alpha} + n^{2}\frac{\alpha}{m}\right)^{2}$$

$$\sigma_{cr} = \frac{N_{cr}}{t} = \left(\frac{m}{\alpha} + n^{2}\frac{\alpha}{m}\right)^{2} \frac{\pi^{2}Et^{2}}{12(1-v^{2})b^{2}}$$

$$K_{\sigma} \quad \sigma_{E}$$

$$K_{\sigma} = \frac{\pi^{2}Et^{2}}{12(1-v^{2})b^{2}}$$

$$K_{\sigma} = \frac{\pi^{2}Et^{2}}{12(1-v^{2})b^{2}}$$

$$K_{\sigma} = \frac{\pi^{2}Et^{2}}{12(1-v^{2})b^{2}}$$

$$k_{\sigma,MIN}(n) = ? \rightarrow n = 1 \rightarrow k_{\sigma,MIN}(n = 1) = \left(\frac{m}{\alpha} + \frac{\alpha}{m}\right)^2$$

V primeru, da prečne obremenitve ni, nastane v prečni smeri le en polval:

$$\left(\frac{1}{\alpha} - \frac{\alpha}{m^2}\right) = 0 \quad \rightarrow \quad m = \alpha$$

$$k_{\sigma,MIN}(n=1,m=\alpha) = \left(\frac{1}{1} + \frac{1}{1}\right)^2 = 4$$

Tvorijo se približno kvadratni paneli:

 K_{σ} pri različne obremenitvah pločevin:

□ <u>Normalne napetosti:</u>

Izbočenje strižno obremenjenega panela polnostenskega nosilca (levo: s togo vzdolžno ojačitvijo, desno: s podajno vzdolžno ojačitvijo v zgornji tretjini)

Vitkost:

Toge ojačitve

□ Prečne ojačitve vplivajo na **povečanje** \mathbf{k}_{τ} in τ_{cr} , \mathbf{k}_{σ} in σ_{cr} pa se bistveno ne povečata.

Pločevina brez ojačitev obremenjena s konstantnim potekom tlačnih napetosti vzdolž krajših robov.

Pločevina brez ojačitev:

$$\alpha = \frac{a}{b} = 6$$

$$m = \alpha = 6$$

$$n = 1$$

$$k_{\sigma} = \left(\frac{m}{\alpha} + \frac{\alpha}{m}\right)^{2} = \left(\frac{6}{6} + \frac{6}{6}\right)^{2} = 4$$

Pločevina s togimi prečnimi ojačitvami:

 \Box **k**_{σ} in σ_{cr} povečamo z vzdolžnimi ojačitvami, saj pločevino prisilimo, da se prečno izboči v več kot enem polvalu.

Pločevina s togo vzdolžno ojačitvijo obremenjena s konstantnim potekom tlačnih napetosti vzdolž krajših robov.

Pločevina s togo vzdolžno ojačitvijo

$$n = 2$$

$$\alpha = \frac{a}{b} = 6$$

$$\alpha_1 = \frac{a}{b/2} = \frac{6b \cdot 2}{b} = 12 \implies m = 12$$

$$a = 6b$$

$$k_{\sigma} = \left(\frac{m}{\alpha} + n^2 \frac{\alpha}{m}\right)^2 = \left(\frac{12}{6} + 2^2 \cdot \frac{6}{12}\right)^2 = 16 \qquad k_{\sigma} \text{ se bistveno poveča (×4)!}$$

Kratek povzetek

Upogibni uklon:

Tlačna osna sila: N_{cr} , $\overline{\lambda} = \sqrt{\frac{N_{pl}}{N_{cr}}}$

Bočna zvrnitev:

Upogibni moment:
$$M_{cr}$$
, $\overline{\lambda}_{LT} = \sqrt{\frac{M_{el}(M_{pl})}{M_{cr}}}$

 $\bar{N}_{cr}, \bar{M}_{cr}, \bar{\sigma}_{cr}$

 \overline{N}_{cr}

Lokalno izbočenje pločevin:

Tlačna napetost v
ravnini pločevine:
$$\sigma_{cr}$$
, $\overline{\lambda}_p = \sqrt{\frac{f_y}{\sigma_{cr}}}$